

MALTA

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF**

Seduta tas-7 ta' Ottubru, 2004

Citazzjoni Numru. 1036/1995/2

Leslie CAUSON għan-nom u in rappreżentanza ta' Gasan Insurance Agency Limited u din bħala aġent u mandatarja tas-soċjeta' estera General Accident Fire and Life Assurance Corporation p.l.c. ta' Perth, Scotland, u din kif surrogata fid-drittijiet tal-assikurat tagħha Lada Motors Limited skond il-liġi u skond il-polza ta' assikurazzjoni (Claim No. 949036)

vs

Godwin ABELA għan-nom u in rappreżentanza ta' The Cargo Handling Company Limited u John E. Sullivan għan-nom u in rappreżentanza ta' Sullivan Shipping Agencies Limited u din bħala aġent għan-nom u in rappreżentanza tas-soċjeta' estera Ilyichevshvneshtans Joint Stock Company u tal-armaturi u operatori tal-vapur "*Apollonia Beauty*" u bid-degriet tal-25 ta' Mejju, 1999, l-Avukat Dottor Tonio Azzopardi u l-Prokuratur Legali Jean-Pierre Busuttil ġew nominati Kuraturi Deputati sabiex

jirrapprezentaw lis-soċjeta' estera Apollonia Shipping Company Limited *proprio* u bħala armaturi tal-vapur "Apollonia Beauty"

II-Qorti:

Rat l-Att taċ-Ċitazzjoni mressaq fl-24 ta' Lulju, 1995, li bih l-attur *nomine* ippremetta;

Illi s-soċjeta' Lada Motors Limited importat minn Ilyichevsk għal Malta konsenja ta' 50 karozza Lada liema konsenja ġiet trasportata abbord l-vapur "Apollonia Beauty" li wasal Malta fil-25 ta' Lulju 1995 (recte 1994) u dan skond polza ta' karigu rilaxxjata mill-konvenut Sullivan noe;

Illi dawn il-karozzi inħattew minn fuq il-vapur fl-istess ġurnata u ġew konsenjati lill-konvenut Abela nomine;

Illi l-imsemmija karozzi ġew konsenjati lis-soċjeta' importatriċi fis-27 u 28 ta' Lulju 1995 (recte 1994) u meta ġew konsenjati instabu diversi ħsarat u nuqqasijiet li għalihom huwa responsabbli l-konvenuti jew minn minnhom;

Illi s-soċjeta' importatriċi kienet assigurata ma' l-attur nomine u kif kien obligat li jagħmel ikkompensa lill-assigurat tiegħu bis-somma ta' Lm2486.50 u ġie debitament surrogat fid-drittijiet tagħha skond il-polza u skond il-Liġi.

Għaldaqstant, l-attur jitlob lil din l-Onorabbli Qorti għaliex m'għandiex għal dawn ir-raġunijiet premissi:

1. Tiddikjara lill-konvenuti jew minn minnhom responsabbli għal ħsarat u danni fuq imsemmija.
2. Tillikwida d-danni li għalihom huma rispettivament responsabbli l-konvenuti.
3. Tikkundannhom jħallsu lill-attur nomine is-somma hekk likwidata.

Bl-ispejjeż, kompriż l-VAT relattiv u bl-imgħaxijiet kontra l-konvenuti minn issa ngunti għas-subizzjoni.

Rat id-Dikjarazzjoni maħlufa u n-Nota tax-Xieħda tal-attur *nomine*;

Rat in-Nota mressqa fil-25 ta' Settembru, 1995, li biha l-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited eċċepiet;

1. Preliminarjament il-limitazzjoni tal-ġurisdizzjoni tal-Qorti lokali f'dan il-każ peress li:

a) Skond il-klawsola numru 3 tal-polza ta' karigu, li fotokopja tagħha qed tiġi hawn annessa bħala Dok. PK1: "Dispute arising under this Bill of Lading shall be determined at the place, where the carrier has his principal place of business. No proceedings may be brought before other courts, unless the parties both expressly agree on the choice of another court of arbitration";

b) Malta mhijiex il-"principal place of business" ta' l-armaturi u ta' l-operaturi tal-bastiment "Apollonia Beauty"; u

c) In Bażi għall-ġurisprudenza nostrana, f'każijiet fejn hemm klawsola ta' ġurisdizzjoni esklużiva, bħal każ in eżami, il-Qrati lokali diversi drabi deċidew li jistgħu biss jikkonstataw il-fatti jekk dawn il-fatti jistgħu jiġu faċilment ikkonstatati lokalment, pero' f'dawn il-każijiet anki jekk tirriżulta r-responsabbilta' tal-konvenut, il-Qrati lokali bħala regola ma jgħaddux għall-kundanna tal-konvenut.

2. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost l-eċċipjent mhuwiex u qatt ma kien l-aġent tas-soċjeta' estera Llyichevshvneshtrans Joint Stock Company u peress li l-eċċipjent ġie mħarrek f'din il-kapaċita' li huwa m'għandux u qatt ma kellu, ma hemmx relazzjoni ġuridika bejn l-attur *nomine* u l-eċċipjent f'din il-

kapaçita' u għalhekk l-eççipjent għandu jiġi liberat mill-osservanza tal-ġudizzju.

3. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost l-eççipjent f'dan il-każ huwa biss l-aġent tas-soçjeta' estera Apollonia Lines S.A li a sua volta hija l-armatur u l-operatur tal-bastiment "Apollonia Beauty".

4. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost l-eççipjent qatt ma irçeva l-ebda dokumenti mingħand l-attur nomine rigward l-allegata surroga; allegat survey; l-allegat ħlas tad-danni mill-attur nomine lill-assigurat tiegħu, u jirriżulta li anki ç-çitazzjoni hija sopravista minn dawn id-dokumenti, għalhekk l-attur nomine għandu jipprova l-allegata surroga; l-allegat survey u l-allegat ħlas tad-danni mill-attur nomine lill-assigurat tiegħu.

5. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost it-talbiet attriçi huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu miçħuda bl-ispejjeż kontra l-attur nomine stante li l-eççipjenti mhux responsabbli għall-allegati ħsar u danni, kif jirriżulta wkoll, apparti provi oħra,

a. Mit-tally sheet relattiva konsistenti f'żewġ paġni li fotokopji tagħhom qed jiġu hawn annessi bħala Dok. TS1 u Dok. TS2 u li fuq l-ewwel paġna tagħha (Dok. TS1) hemm id-dikjarazzjoni "DISCHARGED AS LOADED" bit-timbru tal-bastiment "Apollonia Beauty"; u

b. Mill-Letter of Guarantee maħruġa mis-soçjeta' estera VTF AUTOLADA cioe' mis-shipper u li fotokopja tagħha qed tiġi hawn annessa bħala Dok. LG1, liema Letter of Guarantee tindika n-nuqqasijiet li kellhom il-vetturi QABEL il-karigazzjoni tagħhom fuq il-bastiment "Apollonia Beauty", u tinkludi d-dikjarazzjoni: "Hereby confirm that the vessel is not responsible for above shortages and damages if any." Bil-firem tar-rappreżentant tas-soçjeta' estera VTF AUTOLADA (is-shipper) f'Ilyichevsk u ta' stevedore fil-port ta' Ilyichevsk.

6. Illi subordinament u mingħajr preġudizzju għas-suespost in ogni caso r-responsabbilita' ta' l-eċċipjenti hija eskluża jew limitata skond il-Liġi u skond il-klawsoli kontenuti fil-polza ta' karigu (Dok. PK1), partikolarment skond il-klawsoli numri 6; 8; 10; 11; 12 u 14 tal-polza ta' karigu.

7. Illi subordinament u mingħajr preġudizzju għas-suespost l-assigurat ta' l-attur nomine naqas li josserva t-termini imsemmija fil-klawsola numru 12 tal-polza ta' karigu stante li l-assigurat ta' l-attur nomine nnotifika lill-eċċipjent dwar l-allegati ħsarat u danni tlettax-il (13) ġurnata wara li l-vetturi ġew skarikati u irtirati, u għalhekk skond l-istess klawsola numru numru 12 il-fatt li l-vetturi ġew irtirati u n-notifika ta' l-allegati ħsarat u danni ġiet ipprezentata mill-assigurat ta' l-attur nomine lill-eċċipjent wara l-iskadenza tat-termini imsemmija fil-klawsola numru 12 "shall be prima facie evidence of the delivery by the Carrier of the goods as described in this Bill of Lading".

8. Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.

Rat id-Dikjarazzjoni maħlufa u n-Nota tax-Xieħda tal-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited, flimkien mal-erba' (4) dokumenti mehmużin magħha;

Rat in-Nota mressqa fis-26 ta' Settembru, 1995, li biha l-kumpannija mħarrka The Cargo Handling Co. Limited eċċepiet;

1. Illi preliminarjament it-talbiet attriċi fil-konfront tal-konvenut Godwin Abela et nomine huma nfondati fil-fatt u fid-dritt stante li l-merkanzija "de quo" ġiet sbarkata minn fuq il-bastiment bin-nuqqas u ħsarat kif jirriżulta mill-Joint Tally Sheet Nru. 70630 hawn anness (Dok. ED1).

2. Illi fit-tieni lok il-konvenut Godwin Abela et nomine jissoleva li ma kienx fi kwalunkwe każ responsabbli għall-kwalunkwe ħsarat u nuqqas allegati mis-soċjeta' attriċi u dana ai termini tar-Regolament Nru.

86 dwar il-Portijiet 1966 (KF 28.3.1994 - Dr. Philip Manduca vs. Godwin Abela – Ċitaz. Nru. 676/92F).

3. Illi fit-tielet lok ai termini ta' l-Artikolu 70 tal-Port Regulations 1996 (Amended by Legal Notice 28/73) li jistipula li “in the case of unit loads or unitised cargo the Director of Ports or his contractors may subject to the provisions of this regulations give a receipt for the quantity only of unit loads received from the ship”. Unit load skond OX ta' l-1973 inter alia jinkludi vehicles or trailers rolled on or off a ship. Dan l-artikolu jeżemi ovvjament lis-soċjeta' konvenuta minn kull responsabbilta'.

4. Illi wkoll a bażi ta' Artikolu 90-1966 u Schedule 13 tali merkanzija l-impurtatur jaf li tinħażen “in the open and always at the sole risk of the owner” u għalhekk anke f'dan il-każ is-soċjeta' konvenuta m'hiex responsabbli. (KF15.11.93 – Ray Micallef vs. Godwin Abela – Ċitaz. Nru. 1365/84. AK 16.3.1992 – Reginald Micallef vs. Godwin Abela – Ċitaz. Nru. 1984/84).

5. Illi wkoll ai termini ta' l-Artikolu 6 (3) (v) (vi) tal-Port Ordinance 1962, dan l-artikolu jeżemi lis-soċjeta' konvenuta minn kull responsabbilta'.

6. Illi fis-sitt lok u bla preġudizzju għall-premess għandha tiġi esebita l-polza ta' assigurazzjoni li a bażi tagħha qed jiġi allegat li sar il-ħlas lill-impurtatur u għandu jiġi esebit iċ-cheque li bih sar il-pagament.

7. Illi fis-seba' lok u bla preġudizzju għall-premess għandu jiġi ppruvat kif l-attur wasal għall-ammont ta' Lm2486.50.0 bħala allegati danni.

8. Illi fl-aħħarnett dwar l-imgħax (1) dan mhux dovut lanqas stante li s-soċjeta' esponenti ma ġiet interpellata tħallas ebda ammont determinat; (2) qatt ma ġiet surrogata fl-interessi mill-assigurat tagħha u ħalset għaliex sostniet li kienet obbligata tħallas taħt polza ta' assigurazzjoni; (3) din titratta dwar kawża ta' danni u għalhekk ammont ta' likwidanzi u dan jiġi stabbilit biss permezz ta' sentenza u dan iktar u iktar meta s-soċjeta'

esponenti m'għandha ebda relazzjoni mas-soċjeta' attriċi ħlief tramine polza (KAM 4.11.94. Joseph Gerada vs. Godwin Abela Ċitaz. Nru. 1275/91).

9. Illi għalhekk it-talbiet attriċi għandhom jiġu rispinti bl-ispejjeż kontra l-attur.

Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.

Rat id-Dikjarazzjoni maħlufa u n-Nota tax-Xieħda tal-kumpannija mħarrka The Cargo Handling Co. Limited, flimkien mad-dokument meħmuż magħha;

Rat in-Nota mressqa mill-attur *nomine* fis-6 ta' Diċembru, 1995, flimkien mal-ħames (5) dokumenti meħmużin magħha;

Rat il-verbal tas-smiġħ tal-5 ta' Ġunju, 1996¹, li bih l-attur *nomine* irrinunzja għall-azzjoni tiegħu kwantu diretta kontra l-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited bħala aġent għan-nom u in rappreżentanza tas-soċjeta' barranija Ilijichevshvneshtans Joint Stock Company, ma'liema dikjarazzjoni l-istess kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited irtirat it-tieni eċċezzjoni tagħha;

Rat in-Nota mressqa mill-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited fil-5 ta' Novembru, 1997², li biha eċċepiet ulterjorment li hija ma kellhiex relazzjoni ġuridika mal-attur *nomine* billi ma kinitx baqgħet aġent f'Malta tal-armaturi tal-bastiment in kwestjoni;

Rat id-Degriet tas-26 ta' April, 1999³, li bih il-Qorti (diversament presjeduta) ħalliet il-kawża għas-sentenza dwar l-eċċezzjoni ulterjuri tal-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited;

Rat id-degriet tal-25 ta' Mejju, 1999⁴, li bih u fuq talba magħmula mill-attur *nomine* b'rikors tas-27 ta' April, 1999,

¹ Paġ. 43 tal-proċess

² Paġ. 94 tal-proċess

³ Paġ. 131 tal-proċess

⁴ Paġ. 132 tal-proċess

il-Qorti (diversament presjeduta) ħatret lill-Avukat Dottor Tonio Azzopardi u lill-Prokuratur Legali Jean-Pierre Busuttil bħala kuraturi deputati sabiex jirrapprezentaw lill-kumpannija barranija Apollonia Shipping Company Limited f'isimha *proprio* u bħala armatriċi tal-bastiment “*Apollonia Beauty*”;

Rat in-Nota mressqa fit-3 t'Awissu, 1999⁵, li biha l-insemmija kuraturi deputati eċċepew;

1. Illi l-eċċipjenti mhumiex edotti mill-fatti tal-każ u għalhekk jirriżervaw li jissollevaw l-eċċezzjonijiet tagħhom fi stadju ulterjuri.

2. Illi l-atturi għandhom ma pprovdewx l-indirizz tas-soċjeta' estera “Apollonia Shipping Co. Ltd.” lill-eċċipjenti, u għalhekk għandhom jiġu ordnati jinnotifikawhom bl-indirizz tas-soċjeta' estera biex huma jkunu jistgħu jikkomunikaw magħha u b'hekk jespletaw sewwa l-kompitu tagħhom.

3. Salvi eċċezzjonijiet oħra.

Rat id-Dikjarazzjoni maħlufa u n-Nota tax-Xieħda tal-kuraturi deputati;

Rat is-sentenza ta' din il-Qorti (diversament presjeduta) tad-29 ta' Ottubru, 1999⁶, li biha laqgħet l-eċċezzjoni ulterjuri tal-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping Agencies Limited u ħelsitha milli tibqa' aktar fil-kawża bl-ispejjeż, fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, jiġu sopportati mill-istess kumpannija mħarrka, salv il-jedd tagħha *si et quatenus* li tfittex għar-rimbors tagħhom mingħand il-prinċipali tagħha;

Rat in-Nota ta' Eċċezzjonijiet ulterjuri mressqa mill-kuraturi deputati fid-9 ta' Novembru, 1999⁷, li permezz tagħha eċċepew;

⁵ Paġ. 145 tal-proċess

⁶ Paġġ. 147 sa 158 tal-proċess

⁷ Paġġ. 161-3 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

1. Issa li ġie deċiż li l-azzjoni kontra l-armaturi tal-vapur “Apollonia Beauty” mhix estinta u għandha tkompli kontra l-esponenti nomine, preliminarjament qegħdin jeċċepixxu l-limitazzjoni tal-ġurisdizzjoni tal-Qorti lokali f’dan il-każ peress illi:

a) Skond il-klawsola numru 3 tal-polza ta’ karigu, li fotokopja tagħha tinsab esebiti bħala Dok. PK1, “Dispute arising under this Bill of Lading shall be determined at the place where the carrier has his principal place of business. No proceedings may be brought before other courts, unless the parties both expressly agree on the choice of another court or arbitration”;

b) Malta mhijiex il-‘principal place of business’ ta’ l-armaturi u ta’ l-operaturi tal-bastiment “Apollonia Beauty”;

c) In bażi għall-ġurisprudenza ta’ pajjiżna, f’każijiet fejn hemm klawsola ta’ ġurisdizzjoni esklużiva bħall-każ in eżami, il-Qrati lokali diversi drabi ddeċidew li jistgħu jiġu faċilment ikkonstatati lokalment, pero’ f’dawn il-każijiet, anki jekk tirriżulta r-responsabilità tal-konvenut, il-Qrati lokali bħala regola ma jgħaddux għall-kundanna tal-konvenut.

2. Illi, subordinatament u mingħajr preġudizzju, is-soċjeta’ estera Ilyichevshneshtans Joint Stock Company mhijiex rappreżentanta aktar fil-kawża stante li s-soċjeta’ Sullivan Shipping Agencies Limited ġiet liberata ‘ab observantia’.

3. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju, l-eċċipjenti nomine qatt ma rċevew l-ebda dokumenti mingħand l-attur nomine rigward l-allegata surroga, allegat survey, allegat ħlas ta’ danni mill-attur nomine lill-assigurat tiegħu, u anke ċ-ċitazzjoni hija sopravvista minn dawn id-dokumenti. Għalhekk, dawn kollha jridu jiġu debitament ippruvati.

4. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju, it-talbiet attriċi huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu miċħuda bl-ispejjeż kontra l-attur nomine stante li l-eċċipjenti nomine mhumiex responsabbli għall-allegati

ħsarat u danni, kif jirriżulta wkoll – apparti provi oħra – (a) mit-tally sheet relattiva konsistenti f'żewġ paġni li kopja tagħhom ġiet esebita bħala Dok. TS1 u TS2 u li fuq l-ewwel paġna tagħha (Dok. TS1) hemm id-dikjarazzjoni 'Discharged as loaded' bit-timbru tal-bastiment "Apollonia Beauty"; u (b) mill-Letter of Guarantee maħruġa mis-socjeta' estera "Vtf Autolada" cioe' mix-shipper u li kopja tagħha tinsab esebita bħala Dok. LG1, liema Letter of Guarantee tindika n-nuqqasijiet li kellhom il-vetturi qabel l-embarkazzjoni tagħhom fuq il-bastiment "Apollonia Beauty", u tinkludi d-dikjarazzjoni: 'Hereby confirm that vessel is not responsible for above shortages and damages if any' bil-firem tar-rappreżentant tas-socjeta' estera 'Vtf Autolada' (ix-shipper) f'Ilyichevsk u ta' Stevedore fil-port ta' Ilyichevsk.

5. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju, f'kull każ, ir-responsabbilta' ta' l-eċċipjenti nomine hija eskluża jew limitata skond il-Ligi u skond il-klawsoli kontenuti fil-polza ta' karigu Dok. PK1, partikolarment skond il-klawsoli numri 6, 8, 10, 11, 12 u 14 tal-polza ta' karigu.

6. Illi bla preġudizzju, l-assigurat ta' l-attur nomine naqas li josserva t-termini msemmija fil-klawsola numru 12 tal-polza ta' karigu stante li l-assigurat ta' l-attur nomine nnotifika lil Sullivan Shipping Agencies Limited dwar l-allegati ħsarat u danni tlettax-il ġurnata (13) wara li l-vetturi ġew skarigati u rtirati, u għalhekk skond l-istess klawsola numru 12 il-fatt li l-vetturi ġew irtirati u n-notifika ta' l-allegati ħsarat u danni ġiet ippreżentata mill-assigurat ta' l-attur nomine lil Sullivan Shipping Agencies Limited wara l-iskadenza tat-termini msemmija fil-klawsola numru 12 'shall be prima facie evidence of the delivery by the Carrier of the goods as described in this Bill of Lading'.

Salvi eċċezzjonijiet oħra.

Rat id-Dikjarazzjoni maħlufa u n-Nota tax-Xiehda tal-istess kuraturi deputati;

Rat ix-xhieda mressqa mill-partijiet, magħdudin dawk bil-meżż tal-affidavit;

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat in-Nota tal-31 t'Ottubru, 2000⁸, li biha l-imħallef li lilu ġiet assenjata l-kawża astjena milli jieħu konjizzjoni tal-kawża għal raġuni tajba fil-liġi;

Rat id-degriet tagħha tal-11 ta' Ġunju, 2003, li bih iddikjarat magħluq l-istadju tal-ġbir tal-provi u tat lill-partijiet żmien sabiex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-meżż ta' noti;

Rat in-Nota mressqa fit-30 ta' Settembru, 2003⁹, bis-sottomissjonijiet tal-attur *nomine*;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-kuraturi deputati fit-8 ta' Ottubru, 2003¹⁰, bi twegiba għal dawk magħmulin mill-attur *nomine*;

Rat id-degriet tagħha tal-25 ta' Novembru, 2003, li bih tat lill-kumpannija mħarrka The Cargo Handling Co.Ltd., żmien biex tressaq Nota ta' Sottomissjonijiet tagħha;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-kumpannija mħarrka The Cargo Handling Co. Ltd. fis-17 ta' Diċembru, 2003¹¹;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-Degriet tagħha tal-20 t'April, 2004, li bih ħalliet il-kawża għal-lum għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għal kumpens ta' ħlas magħmul mill-kumpannija attriċi lill-assikurat tagħha dwar ħsara mgarrba f'konsenja ta' vetturi miġjubin f'Malta bil-baħar mill-istess assikurat.

⁸ Paġ. 169 tal-proċess

⁹ Paġġ. 187 sa 192 tal-proċess

¹⁰ Paġġ. 194 sa 197 tal-proċess

¹¹ Paġġ. 199 sa 202 tal-proċess

Illi għal din l-azzjoni, il-kumpannija m'harrka The Cargo Handling Co. Ltd. laqgħet billi qalet li, għal diversi raġunijiet u a tenur ta' diversi dispożizzjonijiet ta' liġi u ta' regolamenti, hija ma kinitx taħti għall-addebiti magħmulin kontriha mill-attur *nomine*;

Illi, minhabba li l-kumpannija l-oħra m'harrka inħelset milli tibqa' iżjed fil-kawża bis-saħħa tas-sentenza preliminari tad-29 ta' Ottubru, 1999, l-eċċezzjonijiet imressqin minnha m'għandhomx għalfejn jiġu mistħarrġa;

Illi, min-naħa tagħhom, il-kuraturi deputati għall-ewwel laqgħu billi qalu li ma kienu jafu xejn dwar il-każ. Iżda aktar tard, u meta ngħatat is-sentenza preliminari msemmija, ressqu eċċezzjonijiet ulterjuri li bihom għamlu tagħhom l-eċċezzjonijiet li kienet ressqet il-kumpannija m'harrka Sullivan Shipping Agencies Limited, għajr għal dawk li kienu ġew minnha aktar qabel irtirati jew li kienu japplikaw esklussivament għaliha. Għalhekk, il-kuraturi deputati qegħdin jgħidu li din il-Qorti ma tistax tqis l-azzjoni attriċi minhabba limitazzjoni ta' ġurisdizzjoni kif imsemmi fil-polza ta' tagħbija. Fil-mertu, huma jilmintaw li qatt ma rċevew mingħand l-attur *nomine* dokumentazzjoni li ssejjes il-pretensjonijiet tiegħu u li t-talbiet attriċi m'humiex mistħoqqa u għalhekk m'huma bl-ebda mod responsabbli ta' xi danni m'garrba mill-assikurat. Jgħidu wkoll li ladarba l-attur *nomine* ressaq l-ewwel ilment tiegħu tal-allegati ħsarat wara li kien għadda ż-żmien stipulat fil-polza ta' tagħbija, titnissel il-preżunzjoni li l-vetturi tniżżlu minn fuq il-bastiment fil-kundizzjoni mfissra fil-polza meta dawn tgħabbew;

Illi l-fatti li jirrigwardaw il-każ u li joħorġu mill-atti tal-kawża juru li f'Lulju tal-1994, il-kumpannija Lada Motors Limited ('il quddiem imsejħa "Lada") kienet ġabet konsenja ta' ħamsin (50) vettura tal-marka "Lada" f'Malta fuq il-bastiment imħarrek. Il-vetturi tgħabbew fuq l-imsemmi bastiment fil-port ta' Ilyichevsk b'xi nuqqasijiet li ġew rilevati¹² hekk kif tgħabbew. Dwar l-imsemmija tagħbija, il-kumpannija importatriċi kienet assikurata mal-kumpannija

¹² Dok "LGI", f'paġ. 35 tal-proċess li l-original tagħha huwa eżebit bhala Dok "B", f'paġ. 108

attriċi. Il-kundizzjonijiet tat-tagħbija kienu mfissra fil-polza ta' tagħbija maħruġa fid-19 ta' Lulju, 1994.¹³ Il-bastiment "Apollonia Beauty" daħal Malta mill-port ta' Piraeus fil-25 ta' Lulju, 1994¹⁴. Il-vetturi nħattew minn abbord dakinhar tal-wasla¹⁵, u rappreżentanti taż-żewġ kumpanniji lokali mħarrkin għamlu rendikont kongunt ta' dak li sabu fil-vetturi (*joint tally sheet*)¹⁶. Il-bastiment dam fil-port ta' Malta mas-sagħtejn u nofs biss sakemm ħatt u salpa: il-proċess tal-ħatt tal-karozzi ħa anqas minn siegħa¹⁷;

Illi Lada rtirat il-vetturi¹⁸ fit-28 u fid-29 ta' Lulju, 1994¹⁹, billi f'kull waħda minn dawk id-dati irtirat ħamsa u għoxrin (25) karozza²⁰ minn fejn kienu stivati. Hija ressqet ilment mal-kumpannija attriċi li kienet sabet nuqqasijiet jew ħsara f'għadd mill-vetturi importati fl-imsemmi vjaġġ. L-ilmenti ta' Lada ġew mistħarrġa minn wieħed Frank Sacco, *surveyor* imqabbad mill-kumpannija attriċi fis-27 ta' Lulju, 1994, meta l-karozzi kienu għadhom fix-Xatt tal-Laboratorju²¹. Hu ħareġ rapport ta' dak li irriżultalu²². Għalkemm ma ngħatat l-ebda ordni speċifika mill-Awtorita' Marittima fejn kellhom jiġu stivati tali karozzi ladarba jitniżżlu minn abbord, meta sar l-eżami tas-*surveyor* il-karozzi kienu għadhom taħt il-kontroll tal-kumpannija mħarrka TCH, u din bħala enti delegata mill-Awtorita' Marittima²³;

Illi Lada ressqet pretensjoni dwar il-ħsarat mal-kumpannija mħarrka Sullivan Shipping fit-8 t'Awissu, 1994²⁴, liema talba din l-añħar kumpannija ma aċċettatx²⁵. Lada mbagħad ressqet *claim* dettaljat mal-kumpannija attriċi fl-14 ta' Novembru, 1994²⁶. F'Ġunju tal-1995, il-kumpannija attriċi ħallset lil Lada kumpens ta' Lm 2486.50²⁷,

¹³ Dok "A", f'paġ. 9 u Dok "PK1", f'paġ. 32 tal-proċess

¹⁴ Dok "F", f'paġ. 46 tal-proċess

¹⁵ Affidavit ta' John E. Sullivan 5.11.1997, f'paġ. 98 tal-proċess

¹⁶ Affidavit ta' Alfred Attard 22.10.1997 f'paġ. 89 u Dok "ED1", f'paġ. 41 u 61 tal-proċess

¹⁷ Dok "D", f'paġ. 112 tal-proċess

¹⁸ Dok "TS1", f'paġ. 33 li l-oriġinal tiegħu huwa eżebit bħala Dok "C", f'paġ. 110 tal-proċess

¹⁹ Affidavit ta' Peter Bonello 22.10.1997, f'paġ. 91 tal-proċess

²⁰ Kopji tal-*Gate Pass Out* f'paġ. 92 tal-proċess

²¹ Affidavit ta' Frank Sacco 30.10.1996, f'paġ. 62 tal-proċess

²² Dok "D", f'paġ. 12-9 tal-proċess

²³ Affidavit Anthony Caruana 11.6.1997, f'paġ. 79 tal-proċess

²⁴ Dok "E", f'paġ. 113 tal-proċess

²⁵ Dok "F", f'paġ. 114 tal-proċess

²⁶ Dok "E", f'paġ. 20-4 tal-proċess

²⁷ Dok "B", f'paġ. 10 tal-proċess

minhabba n-nuqqasijiet u ħsarat minnha mgarrba, u mal-imsemmi ħlas il-kumpannija attriċi giet surrogata fil-jeddijiet ta' Lada²⁸. FI-24 ta' Lulju, 1995, infetħet il-kawża;

Illi qabel ma l-Qorti tgħaddi biex tqis l-aspetti legali tal-każ, jidher li jkun tajjeb li jingħad li għalkemm fl-att taċ-Ċitazzjoni l-attur *nomine* jgħid li l-konsenja ta' karozzi waslet f'Malta fil-25 ta' Lulju tal-1995 dan żgur ma jistax ikun. Dan għaliex tali jum kien l-għada li nfetħet il-kawża. M'hemmx dubju li s-sena tal-wasla kienet is-sena 1994, u li t-tismija tal-1995 kien żball tal-pinna. Il-provi mressqa wkoll jixhdu mod ieħor²⁹. Għalhekk, għall-finijiet tal-artikolu 175(3) tal-Kap 12, il-Qorti qegħda tordna tiswija taċ-ċifra "1995" kull fejn tidher fl-att taċ-Ċitazzjoni billi tibdilha biċ-ċifra "1994". Punt ieħor huwa li l-ebda xhieda li tressqet bil-mezz tal-affidavit ma giet regolata minn xi parti oħra b'kontro-eżami, minkejja li għal kull xhieda bħal din saret dejjem mill-partijiet l-oħrajn riżerva ta' kontro-eżami. Fit-tielet lok, il-Qorti tosserva li bosta mid-dokumenti mressqin mill-partijiet huma duplikati, u l-istess jista' jingħad għal xi wħud mill-affidavit;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet ta' dritt jeħtieġ li l-Qorti hi tal-fehma li hu meħtieġ li jitqiesu (a) l-eċċezzjoni tal-ġurisdizzjoni; (b) l-eċċezzjonijiet ta' eżoneru mressqin mill-kumpannija mħarrka TCH u (ċ) il-pretensjonijiet tal-attur *nomine*. Dawn l-indaġni sejr in isiru fl-ordni msemmi għaliex id-determinazzjoni tal-ewwel tnejn teffettwa jekk ikunx hemm għalfejn li jiġi mistħarreġ il-mertu tal-azzjoni attriċi;

Illi dwar l-eċċezzjoni jekk din il-Qorti għandhiex ġurisdizzjoni tisma' din il-kawża jrid jingħad li l-kumpannija mħarrka armatriċi qegħda ssejjisha fuq it-termini tal-polza ta' tagħbija, u b'mod partikolari fuq il-klawsola li tgħid li kull kwestjoni dwar il-polza trid tinqata' fil-post fejn l-armatur għandu s-sede ewlenija tan-negozju tiegħu. Fiż-żmien tat-traġitt tal-merkanzija u tal-vjaġġ li minnu tnisslet il-kwestjoni, l-armatur kienet il-kumpannija

²⁸ Dok Ċ", f'paġ. 11 tal-proċess

²⁹ Ara affidavit ta' Alfred Spiteri 8.8.1996, f'paġġ. 54-5 u ta' Dennis Satariano 7.11.1996 f'paġ. 60 tal-proċess

Apollonia Shipping Co. Ltd li kellha s-sedi tagħha f'Pireus fil-Graċja. Min-naħa l-oħra, fl-istess polza ta' tagħbija f'waħda mill-kundizzjonijiet li jidhru fuq il-wiċċ tal-polza li hija l-fergħa ta' Moska tal-Maritime Arbitration Commission tal-Kamra tal-Kummerċ u l-Industrija tal-Unjoni Sovjetika li quddiemha għandhom jitressqu għal arbitraġġ kull kwestjoni mnissla taħt il-polza. Skond ma jidher fl-imsemmija klawsola³⁰, jkompli jingħad li huwa biss bir-rieda taż-żewġ partijiet illi proċeduri dwar xi kwestjoni taħt il-polza jistgħu jittieħdu quddiem qorti jew tribunal arbitrali ieħor;

Illi bħala regola, il-Qrati tagħna ilhom sa minn żmien twil li qiesu u laqgħu klawsola ġurisdizzjonali bħal din, l-iżjed meta kienu ċerti li l-għażla ta' ġurisdizzjoni partikolari għad-determinazzjoni ta' kwestjoni kienet tassew rifless tar-rieda ħielsa tal-partijiet kontraenti³¹. Madankollu, bħal fil-każ ta' kull klawsola arbitrali f'għadd ta' kuntratti kummerċjali, ir-regola tal-pratticita' dejjem wasslet biex il-Qrati Maltin qiesu li, minkejja klawsola bħal dik, huma kellhom is-setgħa li jisimgħu kawża mressqa quddiemhom meta l-kwestjoni tkun tirrigwarda verifika ta' danni li jew ma tistax issir ħlief f'Malta, jew li ma jkunx ekonomikament xieraq li l-kawża ssir fit-tribunal magħżul fil-klawsola jew fejn iż-żmien għas-soluzzjoni tal-kwestjoni jitwal bla bżonn jekk kemm-il darba tiġi segwita l-ġurisdizzjoni msemmija fil-klawsola³², jew fejn ikun hemm biżgħa fondat li r-rikors għat-tribunal imsemmi fil-klawsola jkun wieħed li ma jagħti l-ebda rimedju effettiv lill-parti fil-kwestjoni³³;

Illi kriterju ieħor siewi u determinanti biex isejjes il-ġurisdizzjoni tal-Qorti Maltija minkejja l-għażla ta' tribunal barrani bis-saħħa ta' klawsola ġurisdizzjonali huwa r-rabta diretta, rejali u sostanzjali mal-post fejn il-merkanzija tinħatt³⁴. F'każ, imbagħad, fejn l-eżekuzzjoni tad-deċiżjoni

³⁰ Klawsola 3, fid-Dok "PK1", f'pag. 32 *tergo* tal-proċess

³¹ Ara, per eżempju, App. Civ. 27.6.1924 fil-kawża fl-ismijiet *Nedham Foster vs Gatt* (Kollez. Vol: XXV.i.1071)

³² Ara, per eżempju, App. Civ. 9.12.1935 fil-kawża fl-ismijiet *Frendo noe vs Naudi et noe* (Kollez. Vol: XXIX.i.1317) u App. Kumm. 29.7.1970 fil-kawża fl-ismijiet *Gerald Bartoli noe vs Emanuel Mathioudes noe* (mhix pubblikata)

³³ P.A. 6.7.1911 fil-kawża fl-ismijiet *Paçe vs Civitelli* u Kumm. 30.4.1938 fil-kawża fl-ismijiet *Bonello noe vs Mifsud et* (Kollez. Vol: XXX.iii.373)

³⁴ P.A. PS 28.4.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Joseph Felice Paçe noe et vs Godwin Abela noe et*

dwar il-kwestjoni tkun trid issir f'Malta, il-qrati kważi dejjem iddeċidew li l-Qrati Maltin ikollhom ġurisdizzjoni minkejja l-eżistenza ta' klawsola li tistabilixxi ġurisdizzjoni quddiem tribunal f'pajjiż ieħor. Fl-aħħarnett, konsiderazzjoni ewlenija oħra hija dik fejn il-parti attriċi tkun ressqet pretensjoni kontra aktar minn parti mħarrka waħda, u li fost dawk il-partijiet imħarrkin ikun hemm xi waħda jew uħud li ma jkunux parti fil-ftehim li fih ikun hemm klawsola ġurisdizzjonali. F'każ bħal dak, il-Qorti ssib li jkollha s-setgħa tisma' l-kawża jekk il-ġurisdizzjoni tkun radikata dwar dik il-parti mħarrka li ma tkunx parti fil-ftehim³⁵;

Illi l-kuraturi deputati jtennu li din il-Qorti m'għandhiex is-setgħa li tisma' l-kawża sewwasew minħabba li l-polza tistabilixxi tribunal ieħor li quddiemu jmisshom jitrassqu l-ilmenti taħt il-polza. Huma jsihqu fuq il-ħarsien tal-prinċipju *pacta sunt servanda* u ladarba l-partijiet, bi qbil bejniethom, ma stabilewx ġurisdizzjoni fil-Qorti Maltija, mela tibqa' torbothom il-klawsola arbitrali tal-polza. B'żieda ma' dan jgħidu wkoll li l-fatt li l-klawsola ma ġietx aċċentwata jew speċifikatament imsemmija ma jnaqqas xejn mis-siwi u l-qawwa tagħha. Huma juru l-fehma li l-fatt li fil-kawża hemm aktar minn parti mħarrka waħda, ma jgibx fix-xejn l-effikaċja tal-klawsola fuq, u l-kumpannija attriċi messha fittxet lil kull waħda mill-partijiet imħarrkin separatament, jekk kien il-każ. Il-kumpannija l-oħra mħarrka TCH tagħmel tagħha s-sottomissjonijiet imressqin mill-kuraturi deputati dwardin l-eċċezzjoni u żżid tgħid li ma jidhirx xieraq li l-liġi tippermetti li jsiru klawsoli bħall dawn imbagħad il-Qrati jagħtuhom tifsira oħra jew jiddeċiedu li ma japplikawhomx għal kollox³⁶. Ir-raġunijiet għaliex Qorti tgħid li għandha s-setgħa li tisma' kawża minkejja l-eżistenza ta' klawsola arbitrali m'humieq, kif issottomettiet TCH, imsejsa fuq sfida tal-liġi jew fuq kontradizzjoni, imma fuq xi waħda mir-raġunijiet li diġa' ssemmeu u oħrajn li sejrjn jissemmew aktar 'il quddiem u li japplikaw għall-każ tal-lum;

³⁵ Kumm. 28.4.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Ellul noe vs Bowman noe et* (Kollez. Vol: LXXVII.iv.282)

³⁶ Nota tal-Osservazzjonijiet tagħha, f'pag. 200 tal-proċess

Illi, fid-dawl tal-osservazzjonijiet li saru, l-Qorti hija tal-fehma li l-eċċezzjoni tal-ġurisdizzjoni m'għandhiex tintlaqa'. Fost ir-raġunijiet ewlenin wieħed isemmi li l-kjarezza li l-eċċipjenti jgħidu li l-klawsola ġurisdizzjonali tistabilixxi ma tirriżultax. Kif ingħad, mhux talli ma jissemmiex fejn huwa l-post ewlieni tan-negozju tal-armatur (li skond il-kuraturi deputati huwa f'Pireus u skond l-attur *nomine* huwa Brema fil-Ġermanja) imma l-polza nnifisha ssemmi tribunal ieħor fl-Unjoni Sovjetika. Fiż-żmien li seħħ il-vjaġġ, lanqas l-Unjoni Sovjetika ma kienet għadha formalment teżisti bħala tali, u dan minbarra li ma jidherx li kien hemm fehma waħda bejn il-partijiet dwar liema belt hija s-sedi ewlenija tal-armatur. Hija l-fehma tal-Qorti li billi fi ndan l-istess polza ta' kariku jeżistu dispożizzjonijiet (dwar ġurisdizzjoni) li jmieru 'l xulxin, l-ebda waħda minn dawk id-dispożizzjonijiet ma hija b'saħħitha biżżejjed biex ixxejjen is-setgħa ta' din il-Qorti li tisma' l-kawża. Fi kliem ieħor, wieħed ma jista' bl-ebda mod jistrieħ fuq iċ-ċertezza tal-klawsola arbitrali ta' dik il-polza għaliex dik iċ-ċertezza ma tirriżultax. Fit-tieni lok, m'huwix għaqli li wieħed jissuġġerixxi li dwar kwestjoni waħda mmissla mill-istess fatt jinfetħu aktar minn proċediment wieħed f'ġurisdizzjonijiet differenti. Dan jingħad minbarra d-diffikulta' kbira għall-kumpannija attriċi li tressaq bl-aħjar mod u effettivament il-provi tagħha dwar il-ħsarat allegati minnha meta dawn il-ħsarat hija tgħid li seħħew wara li l-bastiment daħal fil-port Malti;

Illi, għalhekk, fid-dawl ta' dawn ir-riżultanzi, l-eċċezzjoni dwar il-ġurisdizzjoni m'hijiex sejra tintlaqa' u l-Qorti qegħda tgħid li hija għandha s-setgħa li tisma' din il-kawża;

Illi **dwar l-eċċezzjonijiet ta' eżoneru** mressqin mill-kumpannija mħarrka TCH irid jingħad li dawn kienu sensiela ta' eċċezzjonijiet li l-imsemmija kumpannija kienet tressaq b'mod sistematiku f'għadd ta' kawża ta' din l-għamla. Din il-Qorti m'hijiex sejra tidhol fl-eżami tagħhom, ukoll minħabba l-fatt li f'numru kbir ta' deċiżjonijiet studjati oħrajn, giet stabilita l-infondatezza tal-imsemmija eċċezzjonijiet imtelligħin bħala kenn preventiv bil-ħsieb li jeħlisha mir-responsabbilta' għaž-żamma ta'

merkanzija fil-kontroll tagħha³⁷. Dan jingħad għaliex mhux il-klawsoli kollha ta' eżoneru f'kuntratt jistgħu jitqiesu leċiti, billi ma tista' qatt tkun leċita klawżola fejn parti teħles lilha nnifisha mir-responsabbilta' ta' ħsara li ssir b'għemilha³⁸, sewwasew fejn il-qagħda tagħha kienet dik li tuża l-għaqaq ta' missier tajjeb tal-familja³⁹. B'mod partikolari, issir riferenza għat-tielet u r-raba' eċċezzjonijiet tal-kumpannija mħarrka TCH u jingħad li l-fatt li fil-każ ta' "*unit loads or unitised cargo*" isir l-għoti ta' riċevuta min-naħa tad-Direttur tal-Port jew il-kuntrattur tiegħu, dan bl-ebda mod ma jfisser li b'daqshekk l-istess Direttur tal-Port jew il-kuntrattur tiegħu jistgħu bla konsegwenzi ta' xejn jikkonsenjaw vetturi żarmati mill-aċċessorji tagħhom meta jkun intwera li dawn ikunu waslu għandhom bl-aċċessorji tagħhom f'pothom. L-istess jingħad fil-każ ta' merkanzija li tkun maħzuna fil-beraħ f'inħawi taħt il-kontroll tad-Direttur tal-Port jew tal-kuntrattur tiegħu għar-riskju tas-sid: f'każ bħal dan huma ma jeħilsux mir-responsabbilta' għall-egħmejjel kriminali jew doluzi tal-impjegati tagħhom jew ta' terzi daqslikieku l-merkanzija kienet mormija f'xi għalqa⁴⁰;

Illi, min-naħa tagħha, il-kumpannija mħarrka TCH ma ressqet l-ebda provi jew sottomissjonijiet biex issostni l-imsemmija eċċezzjonijiet, u għalhekk il-Qorti mhijiex sejra tilqa' t-tieni, t-tielet, ir-raba' u l-ħames eċċezzjonijiet tal-kumpannija mħarrka TCH;

Illi **għar-rigward tal-mertu** tal-azzjoni attriċi jibda biex jingħad li f'każijiet bħal dawn l-istħarriġ tal-pretensjonijiet attriċi jiddependi wisq minn kemm id-dokumenti li jixhdu l-ġrajja tat-traġitt għandhom jitwemmnu. Dan jingħad għaliex dawk id-dokumenti, ġeneralment, ikunu saru fil-ħin tal-ġrajja partikolari u jkunu għalhekk mistennija li jservu bħala dokumentarju ta' dawk il-ġrajja⁴¹. Kif ingħad

³⁷ Ara, per eżempju, App. Ċiv. 6.10.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Borġ Costanzi noe vs Sullivan Maritime Limited et* (kollez. Vol: LXXXIII.ii.139) u App.Ċiv. 9.2.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Micallef Stafrace noe vs Gollcher noe*

³⁸ App. Kumm. 8.3.1957 fil-kawża fl-ismijiet *Camilleri et vs Mifsud et* (Kollez. Vol: XLLi.616) u App. Kumm. 8.11.1968 fil-kawża fl-ismijiet *Walter Bonello vs Carmel Caruana* (mhix pubblikata)

³⁹ P.A. PS 9.12.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Dr Simon Micallef Stafrace noe vs Godwin Abela noe et*

⁴⁰ P.A. FGC 11.6.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Gasam Insurance Agency Limited noe vs The Cargo Handling Company Limited* (mhix pubblikata) u App. Ċiv. 25.6.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Dr Peter Borġ Costanzi noe vs William Harding noe et* (mhix pubblikata)

⁴¹ App. Kumm. 6.6.1995 fil-kawża fl-ismijiet *David Curmi noe Carmel Mallia et noe*

b'awtorita' kostanti⁴², it-tiftix għar-responsabbilta' f'kazijiet ta' *claims* dwar merkanzija tintrabat ma' żewġ waqtiet fokali: l-ewwel huwa dak il-waqt meta l-merkanzija tinhatt minn fuq il-bastiment (liema operazzjoni tiġi normalment riflessa fit-*tally sheet*) u t-tieni waqt huwa dak meta l-merkanzija tinheles favur l-importatur jew destinatariju tal-merkanzija (liema operazzjoni tiġi normalment riflessa fil-*gate pass out*);

Illi l-imsemmija dokumenti jagħmlu prova qawwija u ta' min joqgħod fuqha ta' dak li jgħidu, imma hija prova *juris tantum* u mhux irribattibli⁴³ li tista' titwaqqa' biss bi provi oħrajn daqstant qawwija. Għalhekk, dawn id-dokumenti ma jistgħux jitwarrbu fuq sempliċi konġettura, jew taħt l-iskuża li jkunu saru b'għaġġla u nuqqas ta' reqqa⁴⁴, jew bi provi li jitnisslu wara ż-żmien li għalihom dawk id-dokumenti jirreferu⁴⁵. Fuq kollox, l-imsemmija dokumenti iridu jkunu mera tal-proċess tal-ġarr tal-merkanzija li għalih jirreferu u jippruvaw, għalhekk, l-istat ta' dik il-merkanzija f'kull waqt determinanti tal-vjaġġ sal-konsenja lill-importatur⁴⁶;

Illi fil-każ li għandha quddiemha l-Qorti l-istħarriġ tal-ilmenti tal-kumpannija attriċi dwar il-ħsara mgarrba mill-merkanzija jista' jinbena fuq erba' (4) dokumenti ewlenin. Fl-ewwel lok hemm (a) il-*letter of guarantee* maħruġa fid-19 ta'Lulju, 1994, jiġifieri dak inhar li l-*Apollonia Beauty* baħħar minn Ilyichevsk; (b) it-*tally sheet*, fil-fatt hemm żewġ *joint tally sheets* li huma wkoll iffirmati minn rappreżentant tal-aġent tal-bastiment u minn rappreżentant tal-kumpannija mħarrka TCH; (ċ) ir-rapport tas-*surveyor* magħmul minn spezzjoni tal-karozzi waqt li kienu għadhom fix-Xatt tal-Laboratorju u jiġifieri taħt il-kontroll tal-kumpannija TCH u (d) iż-żewġ *gate pass out*, iffirmati minn rappreżentanti ta' TCH u tal-importatur. Jista' jingħad għalhekk li l-qagħda tal-karozzi hija

⁴² Ara, per eżempju, P.A. PS 18.2.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Simon Micallef Stafrace noe vs Godwin Abela et noe* fost l-oħrajn.

⁴³ P.A. PS 28.4.2003 fil-kawża fl-ismijiet *John Galdes noe et vs Godwin Abela noe et*

⁴⁴ App. Ċiv. 12.6.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Formosa & Camilleri Ltd. noe vs SeaMalta Co Ltd. et*

⁴⁵ App. Kumm. 20.4.1995 fil-kawża fl-ismijiet *Gatt noe vs Sciberras noe* (Kollez. Vol: LXXIX.ii.903)

⁴⁶ App. Ċiv. 19.5.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Dr Giovanni Griscti noe vs John Cooper noe et* (mhix pubblikata)

dokumentata minn x'ħin tgħabbew fuq il-bastiment sa x'ħin għaddew f'idejn l-importatur assikurat, għalkemm dwar dawn id-dokumenti kollha jeħtieġ li jsiru xi kummenti;

Illi dwar l-ewwel dokument imsemmi, il-kuraturi deputati jganqlu argument interessanti⁴⁷ li, ladarba l-*letter of guarantee* kienet tagħmilha ċara li, meta l-karozzi ttellgħu abbord il-bastiment qabel beda l-vjaġġ mill-port Russu ta' Ilyichevsk, kien hemm diġa' ħsara jew nuqqasijiet f'uħud minnhom, sata' kien il-każ li kien hemm ħsarat jew nuqqasijiet oħrajn li kienu kkawżati qabel ma l-karozzi ttellgħu abbord. Iżidu jgħidu li kien għalhekk id-dmir tal-attur *nomine* li juri li l-ħsarat li għalihom huwa għamel tajjeb lill-assikurat tiegħu ma kinux fil-fatt ikkawżati qabel ma beda l-vjaġġ;

Illi dan l-argument, fil-każ preżenti, ma jstax jintlaqa'. Fl-ewwel lok, ladarba l-*letter of guarantee* kienet aċċettata mill-kaptan tal-*Apollonia Beauty* flimkien mal-polza ta' tagħbija, kien komputu tiegħu li jara li jekk tassew kien hemm aktar ħsarat jew nuqqasijiet minn dawk imsemmijin, hu jisħaq ma' min irrediga dak id-dokument – ir-rappreżentant tal-manufattur tal-karozzi u r-rappreżentant tal-burdnar li għabbihom – li dawn jitniżżlu wkoll. Huwa kien responsabbli mill-bastiment u, bħala l-kaptan, jorbot lis-sidien tiegħu daqs kull mandatarju għall-atti kuntrattwali f'dak li għandu x'jaqsam mat-tmexxija (*management*) tal-istess bastiment⁴⁸. Fit-tieni lok, intwera wkoll⁴⁹ li l-kumpannija importatriċi assikurata ma ressqet l-ebda talba għal kumpens mingħand il-kumpannija assikuratriċi attriċi dwar l-affarijiet li kienu neqsin fil-karozzi qabel dawn tgħabbew fuq il-bastiment;

Illi mill-imsemmi dokument⁵⁰, jidher li kien hemm sitt (6) vetturi b'nuqqasijiet fihom. Dan jingħad minbarra l-mitt (100) lampi tal-*halogen* li ma jiformawx parti mis-somma ta' kumpens pretiża mill-attur *nomine*. Għalkemm mhux

⁴⁷ Ara Nota ta' Sottomissjonijiet tagħhom f'paġġ. 196-7 tal-proċess

⁴⁸ Ara Kumm. GS 8.1.1976 fil-kawża fl-ismijiet *Francis Formosa pro et noe vs Publio Scicluna pro et noe* (mhix pubblikata)

⁴⁹ Ara x-xhieda ta' Alfred Spiteri, f'paġġ. 55 tal-proċess

⁵⁰ Ara Dok "B1", f'paġġ. 109 tal-proċess (traduzzjoni awtentikata mit-test russo tal-*letter of guarantee* originali)

ċar mill-istess dokument, x'aktarx li s-sitt nuqqasijiet ravvizati meta l-karozzi tgħabbew fuq l-*Apollonia Beauty* kienu fuq sitt karozzi differenti. Il-Qorti hekk qegħda tqishom;

Illi dwar it-*tally sheets*⁵¹, jingħad li dawn juru li l-ħamsin karozza tniżżlu minn fuq il-bastiment u li f'disa' (9) minnhom kien hemm ħsarat jew nuqqas. F'waħda mit-*tally sheets* hemm timbru li jgħid "*discharged as loaded*". Il-fatt waħdu li ntgħamel it-timbru msemmi ma jistax iwarrab kull responsabbilta' li seta' kellu l-armatur għal xi nuqqas li seħħ matul il-vjaġġ bi ħtija tiegħu jew ta' dawk dipendenti minnu. F'dan il-każ saret *tally sheet* oħra⁵², li kienet iffirmata kemm minn rappreżentant tal-kumpannija aġent tal-bastiment u kif ukoll minn rappreżentant tal-kumpannija TCH. F'dan id-dokument jissemma li kien hemm tmax-il (12) vettura li kellhom nuqqasijiet jew ħsarat⁵³. Meta wieħed iqis li, fil-*letter of guarantee* li tagħti tagħrif dwar ħsarat jew nuqqas fil-karozzi qabel tgħabbew, tissemma xi ħsara, dan ifisser li dik il-ħsara li setgħet intweriet fit-*tally sheets* u li ma kinitx issemmiet fil-*letter of guarantee* kienet ħsara li tabilfors irriżultat waqt il-vjaġġ;

Illi dwar is-*survey report* irid jissemma li s-*surveyor* innifsu jistqarr li kien mgħarraf minn rappreżentanti tal-importatur li l-jum ta' qabel kienu neħnew mill-imsemmija karozzi il-kaxex tal-għodod u kif ukoll l-aċċessorji li s-soltu jinżammu fil-bagoll. Dan għamluh biex jevitaw li jonqsu aktar affarijiet. It-twiddiba li għamlilhom is-*surveyor* u kif ukoll id-dikjarazzjoni (fir-rapport) li huwa qies biss il-ħsarat li ra jifflu għajnejn min se' jqis id-danni biex ma jiħux qies ta' nuqqasijiet oħrajn li ma jissemmewx fl-imsemmi rapport. Minn dan l-aspett ukoll, għalhekk, il-preokkupazzjoni tal-kuraturi deputati li wieħed ma jistax joqgħod fuq is-sejbiet imsemmija fir-rapport tiġi waħda inattendibbli. Mill-ħamsin (50) karozza li eżamina, tnejn (2) biss kienu għal kollox ħielsa minn ħsarat jew nuqqasijiet. Filwaqt li f'wieħed u tletin (31) vettura minnhom, is-*surveyor* wera l-fehma li n-nuqqas komuni

⁵¹ Dokti "TS1" u "TS2", f'pagġ. 33-4 tal-proċess

⁵² Dok "ED1", f'pag. 41 tal-proċess

⁵³ Konfermata fix-xhieda b'affidavit ta' Alfred Attard, *tally clerk* ma' TCH, f'pag. 89 tal-proċess

fihom (il-*vacuum solenoid*) x'aktarx li irriżulta mill-fabbrika tal-produzzjoni. Minhabba li ċ-ċwieviet tal-karozzi tħallew ġo fihom matul il-vjaġġ, ir-rapport jgħid ukoll li dan kien iżid il-possibilita' ta' serq u ħsarat matul il-vjaġġ;

Illi dwar il-*gate pass out* din ġiet iffirmata minn rappreżentant tal-kumpannija mħarrka TCH u kif ukoll minn rappreżentant tal-kumpannija importatriċi⁵⁴. Huwa evidenti li d-dikjarazzjoni li hemm fuq il-*gate pass out* li l-karozzi ġew irtirati "*in good order and condition*" tikkuntrasta ma' dak li hemm imfisser fir-rapport tas-*surveyor*. In-nuqqas ta' tismija ta' mgar difett wieħed fil-karozzi mhux biss tmur kontra d-dikjarazzjoni (magħmula wkoll minn rappreżentant ta' TCH) fit-*tally sheet* fejn jingħad li kien hemm tnax-il karozza bi ħsarat, imma hija kontradetta wkoll mid-dokumenti preċedenti għall-bidu tal-vjaġġ. F'każ bħal dan, is-saħħa probativa tal-imsemmi dokument taqa' għal kollox bħala waħda li ma tistax torbot fuqha. Il-Qorti jkollha għalhekk tagħti aktar affidament għal dak imsemmi fl-istess rapport tas-*surveyor* u ta' dokumenti oħrajn milli fit-tagħrif xott tal-*gate pass out* u dan ukoll għaliex ir-rapport tfassal minn eżami li sar fuq il-karozzi kollha waqt li dawn kienu għadhom fil-kustodja tal-TCH;

Illi dan kollu jfisser li, l-ħsarat jew nuqqasijiet imsemmija fil-*letter of guarantee* juru l-kundizzjoni tal-karozzi qabel ma tgħabbew fuq il-bastiment, u għalhekk ma twieġeb għalihom l-ebda waħda mill-partijiet imħarrkin. Il-ħsarat u jew nuqqasijiet li jirriżultaw mit-*tally sheets* juru (wara li jitqiesu dawk imsemmijin fil-*letter of guarantee*) l-ħsarat jew nuqqasijiet li seħħew waqt il-vjaġġ. Għal dawn iridu jagħmlu tajjeb is-sidien jew l-armaturi tal-bastiment. Il-ħsarat jew nuqqasijiet li jirriżultaw fir-rapport tas-*surveyor* (wara li jitqiesu dawk imsemmijin fil-*letter of guarantee* u t-*tally sheets*) juru t-tgħarrieq fil-karozzi kemm damu fil-kontroll tal-kumpannija mħarrka TCH. Għalhekk, kull ħsara jew nuqqas li l-importatur ippretenda u li ma jissemmewx fl-imsemmija dokumenti ma jistgħux jintefgħu fuq xi ħadd mill-partijiet imħarrkin;

⁵⁴ Dokument f'paġ. 92 tal-proċess

Illi l-attur *nomine* ikkonferma li l-ammont minnu mitlub fl-att taċ-Ċitazzjoni fil-fatt tħallas lill-kumpannija assikurata. Jidher li l-kumpannija attriċi mxiet fuq id-dokument imressaq lilha mill-assikurata tagħha f'Novembru, 1994⁵⁵. Dwar dan hemm prova dokumentali. Iżda l-kuraturi deputati jqanqlu dubju dwar kemm kien tali kumpens. F'dan il-waqt tajjeb jingħad li m'għandux jiġi preżunt li kumpannija assikuratriċi tħallas bl-addoċċ jew mingħajr stħarriġ xieraq xi kumpens għal dannu assikurat⁵⁶: għall-kuntrarju, kultant il-fehma ġenerali hi li kumpannija assikuratriċi qajla taċċetta li tħallas kumpens għal riskju assikurat ukoll fejn ikun jidher li dan mistħoqq. Id-dubju mqanqal mill-kuraturi deputati, għalhekk, ma jistax jittieħed b'wisq gravita', l-iżjed meta wieħed jiftakar li l-attur *nomine* ikkumpensa lill-importatur meta diġa' kien jidher li l-kumpanniji mħarrkin kienu qegħdin iwarrbu x-xilja tar-responsabilita' għad-danni magħmula fil-konfront tagħhom;

Illi min-naħa l-oħra, wara li qabblet dik il-pretensjoni mad-dokumenti portwali esebiti, il-Qorti wettqet eżercizzju ta' verifika dwar il-ħsarat jew nuqqasijiet risarcibbli u li jridu jagħmlu tajjeb għalihom l-imħarrkin. Dawn iwasslu għal elfejn u tlieta u tletin lira Maltija (Lm 2033) li huma ammont li jaqa' fil-parametri ta' dak li l-attur *nomine* iddikjara li tħallas b'kumpens lill-kumpannija assikurata, u mhux l-ammont sħiħmitlub fiċ-Ċitazzjoni. Dan jingħad ilgħaliex jidher li l-kumpannija attriċi qabblet li tħallas kumpens għal partijiet jew nuqqasijiet li kienu ssemew fil-*letter of guarantee*, li ma jistax ikun li dawn kienu danni li jridu jagħmlu tajjeb għalihom l-armaturi jew il-kumpannija mħarrka TCH;

Illi dwar il-ħames u s-sitt eċċezzjonijiet imqanqlin mill-kuraturi deputati ma tressqu l-ebda provi jew sottomissjonijiet rilevanti min-naħa tagħhom. Kien jaqa' fuqhom li jissostanzjaw dawk l-eċċezzjonijiet, li huma jidher illi ikkupjaw min-Nota tal-Eċċezzjonijiet tal-

⁵⁵ Dok "E", f'pagġ. 21-5 tal-proċess

⁵⁶ App. Civ. 29.10.1999 fil-kawża fl-ismijiet *Joe Felice Paċe noe vs Godwin Abela et noe* (mhix pubblikata)

kumpanija Sullivan Shipping Agencies Limited li, kif rajna, inħelset milli tibqa' fil-kawża qabel kienet ġabet hi provi in sostenn ta' dawn l-eċċezzjonijiet. Għalhekk, il-Qorti ma ssibx li l-imsemmija żewġ eċċezzjonijiet huma mistħoqqa;

Illi għalhekk, meta rat sewwa d-dokumentazzjoni hawn fuq imsemmija, il-Qorti tasal biex issib lill-kumpanija mħarrka TCH responsabbli għall-ħsarat u nuqqasijiet li seħħew fil-karozzi sakemm damu taħt il-kustodja tagħha fl-ammont ta' Lm 1488, filwaqt li ssib li l-armaturi jaħtu għall-ħsarat jew nuqqasijiet li seħħew matul il-vjaġġ fl-ammont ta' Lm 545;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qegħda tiddeċiedi billi:

Tilqa' l-ewwel talba attriċi billi tiddikjara li kemm l-armaturi u kif ukoll il-kumpanija mħarrka The Cargo Handling Co.Limited jaħtu, bejniethom, għall-ħsarat u danni mġarrba mill-attur *nomine*, u jridu jagħmlu tajjeb għalihom;

Tilqa' t-tieni talba attriċi billi tillikwida d-danni msemmi fis-somma ta' elfejn u tlieta u tletin lira Maltija (Lm 2033);

Tilqa' t-tielet talba attriċi billi tikkundanna lill-kuraturi deputati *nomine* jħallsu lill-attur *nomine* s-somma ta' ħames mija u ħamsa u erbgħin lira Maltija (Lm 545) u lill-kumpanija mħarrka The Cargo Handling Co. Ltd. is-somma ta' elf u erba' mija u tmienja u tmenin lira Maltija (Lm 1488) in linea ta' danni likwidati, bl-imgħaxijiet fuq l-imsemmija somom jibdeu jgħaddu mid-data tar-rispettiva notifika tal-atti tal-kawża lil kull waħda mill-partijiet imħarrkin sal-jum tal-ħlas effettiv; u

Tordna li l-ispejjeż tal-kawża, ħlief dawk diġa' determinati bis-sentenza preliminari tad-29 ta'Ottubru, 1999 (li jridu jitħallsu mill-kumpanija Sullivan Shipping Agencies Limited), jitħallsu in kwantu għal kwart ($\frac{1}{4}$) mill-kuraturi deputati *nomine* u tliet kwarti ($\frac{3}{4}$) mill-kumpanija The Cargo Handling Co Limited.

Kopja Informali ta' Sentenza

Moqrija

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----